

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לקראת ראש השנה תשפ"ה¹

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים שעברו)

בראש השנה - להיות בריה חדשה

על קידוש השם, אלא נפטר על מיטתו בשיבה טובה. ומה עם ההבטחה של המלאך? איך יתכן שלא נתקיימה? יש שהסבירו, שדברי המלאך נתקיימו בלימוד התורה של הבית יוסף. הוא מסר עצמו כל כך על קיום התורה בישראל, חיבר את ה"כסף משנה", את ה"בית יוסף", את ה"שולחן ערוך", את ה"אבקת רוכל" - בזה הוא "נשרף" על קידוש השם.

כי רחמנא ליבא בעי (עי' סנה' קו, ב). ה' לא צריך את הבשר או את הדם של הנשרפים והנהרגים על קידוש שמו. ה' רוצה רק את ה"לב" שלהם. ואת ה"לב" - מסר ה"בית יוסף" בשלמות ללימוד התורה והפצתה³. "פי תסד תפצתי, ולא זבח" (הושע ו, ו). ה' לא מחפש קרבנות, הוא מחפש את הלב, את המעשים הטובים. זהו אחד הדברים שכדאי להתעורר בהם לקראת יום הדין - "ועשיתם עֲלֵה". להשתדל לעשות עצמנו קרוב לה'. לא קרבן שחוט ושרוף ח"ו, אלא קרבן חי! קרבן שמקבל עליו עול מלכות שמים, ומקדיש את חייו לעבודת ה'.

"בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יִשְׁבֵּת"

בזוהר מובאת נקודה מעניינת וחשובה לגבי עבודת ראש השנה. הזוהר מביא את המעשה באלישע הנביא, שהתארח בביתה של האשה השונמית - שהיתה "אשה גדולה" (מל"ב ד, ח), ועשתה עמו חסדים רבים - ושאל אותה: "מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ? הֲיִשׁ לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ או אֶל שַׂר הַצְּבָא?" (שם, יג) ומבאר הזוהר, שאותו היום - ראש השנה היה, שנאמר: "וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֵא שְׁמָה" (שם, יא), "ובכל אתר דכתיב 'וַיְהִי הַיּוֹם' - דא ראש השנה"⁴ (זוהר ח"ג רלא, א). שואל אפוא אלישע את האשה השונמית: "הֲיִשׁ לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ או אֶל שַׂר הַצְּבָא?" כלומר: האם תרצי שאשא עבורך תפלה מיוחדת אל המלך המשפט, שתזכי היום בדין? - אומרת לו השונמית: "בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יִשְׁבֵּת" (שם). לא מעוניינת שתתפלל עלי באופן פרטי. רק בתוך כלל ישראל. מדוע? - כי "בשעתא דדינא... אינון דאשתמודעין ורשימין בלחודדיהו, אף על גב דזכאין אינון, אתפסין בקדמיתא. ועל דא, לא לבעי לאיניש לאתפרשא מבין עלמא לעלם, דבכל זמנא רחמי דקב"ה על עמא כולהו כחד..." (זוהר ח"ב מד, ב). [תרגום: בשעת הדין... אלו שנודעים ומתבלטים לפני הדיין בפני עצמם, אע"פ שזכאים הם, הם נתפסים בתחילה. ולכן, אין ראוי לאדם לפרוש מן הציבור לעולם, כי בכל עת רחמיו של הקב"ה הם על העם כולו כאחד⁵].

וכתב על כך מו"ר הגה"צ ר"א דסלד זצ"ל: "נורא ואיום! לא חפצה שיתפלל עבורה אלישע הנביא להצילה מדין ראש השנה, משום שעל ידי תפלת הנביא הלא תהיה מצויינת, וממילא לא תהיה מצטרפת לזכות הכלל. ואם כן, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, מי שמעצמו - מבלי שיתפלל עבורו נביא גדול כאלישע, אך מפני גבהות לבו לבד - מתפרד הוא בלבבו ומחשיב את עצמו

"ועשיתם עולה"

התורה אומרת: "וּבַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ... יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם. נַעֲשֶׂה יְתֵם עֲלֵה... פֶּר בֶּן בְּקָר אֶחָד, אֵיל אֶחָד, פְּכָשִׁים בְּנֵי שְׁנָה שְׂבָעָה" (במדבר כט, א-ב). למה אומרת כאן התורה "ועשיתם עֲלֵה", ולא "והקרבתם עֲלֵה", כמו שנאמר בשאר מוספי המועדים? אומרים חז"ל: "אמר הקב"ה לישראל: מכיון שנכנסתם לפני לדין בראש השנה ויצאתם בשלום, מעלה אני עליכם כאילו נבראתם בריה חדשה!" (ירו' ר"ה פ"ד ה"ח) לכן נאמר "ועשיתם עֲלֵה" - כאילו נעשיתם מחדש.

יתר על כן: "ועשיתם עֲלֵה" נאמר בפסוק עוד לפני שנזכרו בו הפר האיל והכבשים. משמע, לא הבהמות הם העולה העיקרית של ראש השנה, אלא האדם עצמו! הבקרה העצמית מכל מום וחטא, כבקרת קרבן, שעל ידי זה אדם עושה עצמו כבריה חדשה (עי' משנ"ב סי' תקפ"א סק"ו), זהו הקרבן העיקרי שה' חפץ שנקריב לפניו בראש השנה!

אם ע"י תשובה בראש השנה אנו נעשים כבריה חדשה, הרי שהתשובה צריכה באמת להיות כזו שנרגיש אחריה כאדם חדש, לא משועבד למוסכמות של אתמול. אם עד היום עשיתי כך וכך, זה לא מחייב שכך אמשך לעשות גם הלאה. אם עשיתי דברים נכונים, אמשך בעזרת ה' לעשות אותם. אבל דברים לא נכונים שעשיתי - השיגרה של אתמול לא תחייב אותי לעשות אותם גם היום. כי היום אני אדם חדש!

כוונת הקרבנות

למעשה, בכל קרבן שאדם מקריב, ההרגשה צריכה להיות כזו. שלא הבהמה היא הקרבן, אלא האדם עצמו הוא הקרבן. אדם שחטא ומביא קרבן, צריך להרגיש שאותו עצמו היה צריך לשחוט ולשרוף על המזבח. אלא מפני שה' מרחם עליו, נתן לו כפרה שיביא בהמה תחתיו² (רמב"ן ויקרא א, ט). וכן מי שלא חטא ומביא קרבן נדבה, צריך להרגיש שהיה רוצה בעצמו להשחט ולהשרף על קידוש השם, להיות לרצון לה', אלא שה' לא רצה קרבן אדם, ולכן מקריבים רק בהמה. אפילו יצחק אבינו שהיה שלם יותר מכולנו, אפילו אותו הקב"ה לא רצה לקרבן. כל שכן שהוא לא רוצה אותנו, ולכן אין אנחנו יכולים להקריב את עצמנו לקרבן. רק בדבר אחד אנו יכולים לעשות עצמנו כקרבן באופן שיהיה לרצון לפני ה' - לבקר את עצמנו כקרבן ולעשות תשובה. זה ה' כן רוצה מאתנו. רחמנא ליבא בעי (עי' סנה' קו, ב), רוצה את הלב שלנו, זהו הקרבן העיקרי שה' רוצה שנקריב לפניו.

בספר "מגיד מישרים" - בו רשם ה"בית יוסף" את הדברים שנאמרו לו ע"י המלאך המגיד שהיה רגיל להתגלות אליו - מובא פעמים רבות מאד, שהמלאך בישר ל"בית יוסף" שהוא עתיד להשרף על קידוש השם. והנה, למעשה ה"בית יוסף" לא נהרג

שואל המאירי.

ותירץ, שאין הכוונה שבגלל שאכלתי פְּרִתִי יכרתו אויבינו, או בגלל שאכלתי תמרים יתמו שונאינו. אלא הכוונה היא "לעורר בו לבבו להנהגה טובה". להרגיש גם בזמן הסעודה, שהיום הוא יום קדוש ונורא, שבו עומד האדם לדין על כך שיסתלקו שונאינו, שיתמו עוונותינו, שנהיה לראש ולא לזנב, וכך שאר הענינים שהסימנים מרמזים עליהם; כדי שגם בזמן הסעודה לא יאכל כבן סורר ומורה ח"ו, אלא ירגיש את אימת יום הדין ויתפלל על הענינים שהסימנים מרמזים עליהם⁹ ("בית הבחירה" למאירי, שם). התפלה והבקשה והתעוררות הנפש בשעת אכילת הסימנים, הם אלו שיכולים להשפיע על הדין, ולא האכילה עצמה¹⁰. והקובע, כמובן, הוא הקב"ה. הוא לבדו קובע, ואין מי שיקבע חוץ ממנו. זוהי מלכות שמים שצריך להכיר בה, ולהתפלל שכולם יכירו בה.

מי זוכה לויתור בדין?

דברנו בשבוע שעבר על כך שהקב"ה אינו ותרן. "כל האומר הקב"ה וְתָרַן הוּא - וְיִתְּרוּ חַיִּיו" (ב"ק נ, א). מי שחושב שיש ויתור אצל הקב"ה, הקב"ה אכן ינהג איתו במידת "וְתָרַנּוּ" מיוחדת, ויִתְּרוּ על החיים שלו ח"ו. למה? כי יש חסד אצל הקב"ה, ויש רחמים, ויש הנהגות אחרות, אבל סתם ויתור - אין¹¹. ומדוע? - כי ויתור הוא סתירה לתכלית הבריאה, שלא יצטרך אדם לאכול "נהמא דכסופא" (לחם חסד) בעולם הנצח¹². ולכן הכל חייב להיות במשפט, כפי שאומרת התורה בפרשתנו: "כִּי כָל דְרָרְכִיו מִשְׁפָּט" (דברים לב, ד).

מה בכל זאת אפשר לעשות כדי לזכות לויתור מסויים בדין? הרי אם יבואו איתנו במשפט וישפטו אותנו במלוא עומק הדין, לא נוכל לעמוד בדין. אין לנו סיכוי לזכות במשפט כזה. משפט ה' נוקב עד התהום - "מִשְׁפָּטֶיךָ תְהוֹם רַבָּה" (תהלים לו, ז). אפילו אברהם יצחק ויעקב לא היו יכולים לעמוד בדין אם הקב"ה היה ממצה עמם את מלוא עומק הדין (ערכי יז, א), כל שכן אנחנו. אנו מוכרחים אפוא שיהגו איתנו במידת החסד, ויִתְּרוּ לנו על מה שמגיע לנו על פי מידת הדין. אבל איך אפשר לבקש חסד מהקב"ה? הרי "כָּל דְרָרְכִיו מִשְׁפָּט" ! אין ויתורים!

עונה על כך הרמח"ל במסילה לישירים (פי"ט), ואומר כך: "זה פשוט, כי הקב"ה מודד מדה כנגד מדה, ומי שמרחם ועושה חסד עם הבריות, גם הוא בדינו ירחמוהו וימחלו לו עוונותיו בחסד, שהרי מחילה זו - דין הוא, כיון שהיא מדה כנגד מדתו". כלומר, היות וכל מידותיו של הקב"ה הן מדה כנגד מדה (סנה"צ, א), אם כן מי שבעצמו עושה חסד, הדין עצמו מחייב לעשות איתו חסד! ומי שבעצמו ויתר לאחרים, הקב"ה כבר יכול להיות ותרן איתו, כי לגביו מדת המשפט מחייבת שיוותרו לו.

חז"ל הרי אמרו: "נִשְׂא עֶזְרָה עַל פִּשְׁעוֹ" (מכה ז, יח), "למי נושא עון? - למי שעובר על פשע" (ר"ה יז, א; מגילה כח, א) [והגר"א גורס להיפך: "למי עובר על פשע? - למי שנושא עון"¹³ (הגהות הגר"א שם ושם)]. מי שבעצמו עובר על פשע למי שפשע נגדו, לא מקפיד עם אחרים, לא מדקדק עם אחרים, אזי הנהגת "מידה כנגד מידה" של הקב"ה מחייבת שגם איתו לא ידקדקו בדין, והקב"ה נושא וסולח לעוונותיו. וכתב רבינו יונה, שעצה זו היא "פתח תקוה נכבד מאד" (שערי תשובה שער א' אות כ"ח).

לפנינו אפוא סגולה גדולה ליום הדין, להיות ותרנים ובעלי חסד. זוהי הדרך שבה נוכל לזכות שינהגו עמנו בחסד בדין.

גדול ומצויין מאחרים, כמה מתרחק הוא מְתָלוֹת רחמיו ית', ומתדבק במידת הדין הקשה⁶ ("מכתב מאליהו" ח"א עמ' 125-124). בראש השנה אדם צריך לראות את עצמו חלק מהכלל ישראל. בתוך הכלל ישראל גם הוא יזכה בע"ה בדין. אבל לא להזכיר את עצמו באופן פרטי.

"ככלבין דצווחין הב הב"

והנה, כל הנידון בין אלישע הנביא לשונמית היה, "אי אצטריך לך לגבי מלכא עלאה על עובדין די בידך" (זוהר שם). כלומר, האם להתפלל לה' על המעשים שבדיה - שיכפר לה על המעשים הרעים, ויזכור לה את מעשיה הטובים, כדי שתזכה בדין. אבל בקשה פרטית, לבקש מה' שיפקוד אותה בבנים - על זה כלל לא דובר⁷.

מדוע? - כנראה בגלל דברי זוהר במקום אחר, שאומר, שאין ראוי לבקש ביום הדין בקשות פרטיות, שזהו בבחינת כלבים הצווחים "הב, הב" - הב לנו חיים, הב לנו מזונות, הב לנו סליחה וכפרה (תיקוני זוהר כב, א - א הובא בסידור הגר"א בפתיחה לתפלת ראש השנה ד"ה והביטה). הרי כבר דברנו על כך, שראש השנה הוא יום המיועד להמלכת ה', וזוהו תוקף קדושת היום, ולכן חותמים בו בברכת קדושת היום - "מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון". ממילא, זה ורק זה צריך להיות תוכן תפלותינו בראש השנה, ש"ידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו", "ותמלך אתה ה' לבדך על כל מעשיך...". רק אלו הן הבקשות שלנו בר"ה, לא בקשות פרטיות.

הרי חלק מהמלכת הקב"ה עלינו צריך להיות, שנשאף להיות עבדים נאמנים למלך הזה. ומהו עבד נאמן? - עבד נאמן הוא זה שלא מבקש מאומה לעצמו, רק מה שנצרך לאדון, ומה שדרוש לעבד כדי לשרת את האדון⁸. ממילא, בקשות פרטיות לא צריכות לבוא לידי ביטוי בראש השנה, שהרי יש בהן סתירה לעבודת היום.

אנו קוראים ביום השני של ר"ה את פרשת העקדה. לשם מה? - לא בשביל הקב"ה. הקב"ה זוכר את העקדה גם בלי זה. אנו קוראים אותה בשבילנו, כדי שאנחנו נזכור אותה, וכדי שתשמך כלקח עבורנו. שנרגיש כמו יצחק אבינו בשעה שהלך לעקדה. כשיצחק אבינו הולך לעקדה, אין לא שום חשבונות שאיפות ורצונות בעניני עולם הזה, שהרי אחרי שישחט - אין לו עוד עסק עם העולם הזה. כך אנו צריכים להרגיש. כמובן, אנו מקוים שלא נצטרך להשחט ח"ו, וכמו שיצחק לא נדרש לזה לבסוף, אבל השאיפה שלנו צריכה להיות, שכל רצוננו יהיה - המלכת הקב"ה, וכל מה שדרוש לעבודה זו. לא שום דבר נוסף.

"סימנים" בראש השנה - למה אינם חשובים

כניחוש?

אחד מן המעשים שאנו עושים כדי לזכות בדין בראש השנה, הוא אכילת ה"סימנים". אוכלים קצת רמונים וקצת דבש, ועוד כמה דברים טובים, ומקוים שה' יחתום אותנו לשנה טובה ומתוקה. המאירי כבר שואל ("בית הבחירה" על מס' כריתות ו, א), למה אין כאן איסור של ניחוש? (עי' ויקרא יט, כו וברש"י שם) בשלמא אם אני לומד תורה, מגיע לי שכר. אם אני נותן צדקה, מגיע לי שכר. אבל בשביל שאני אוכל קרא מגיע לי שכר? ! איך יכולה אכילת קרא או כרתי להשפיע שתהיה לי שנה טובה? כך

על עֲשָׂה ושב - אינו זו משם עד שמוחלין לו. עבר על לא תעשה ושב - תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות בית דין ושב - תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין. אבל מי שיש חילול השם בידו - אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת" (יומא פו, א). ומחדש המאירי, ששלשה דברים אלו - יוה"כ ויסורין ומיתה - לא נצרכו אלא כדי לעודד את האדם לעשות תשובה גמורה, כפי עומק החטא. אבל אם עשה תשובה גמורה - די בזה, ואינו צריך לשום דבר נוסף, "שלעולם אין הפרגוד ננעל בפני התשובה הגמורה" (מאירי שם). לא צריך יום כיפור, לא צריך יסורים ולא צריך יום המיתה. אם עושה תשובה גמורה ומתחרט בלב שלם על מה שעשה, ומקבל על עצמו בלב שלם שלא יעשה כך יותר - התשובה הגמורה מועילה בלי יסורים ובלי שום דבר נוסף. רק תשובה לבד ממרקת הכל.

צריך אפוא להשתמש בימים האלו, לנצל אותם כראוי ולשוב בתשובה, ובזכות זה נזכה להכתב ולהחתם לחיים טובים ולשלום עם כל בית ישראל, אמן.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

שנה טובה, כתיבה וחתימה טובה,
למורנו הרב שליט"א
לראש הישיבה שליט"א
לרבנו ותלמידיהונו
ולכל בית ישראל

לגרום לכך שהדין עצמו יחייב לוותר לנו, ע"י שנהיה אנו ותרנים לאחרים.

עוד עצה פשוטה מאד לזכות ביום הדין - פשוט, לברך יהודים! הקב"ה הרי הבטיח לאברהם אבינו, "וְאָבְרָחָה מְבַרְכֶיךָ" (בראשית יב, ג). כלומר, מי שמברך יהודי - הקב"ה מברכו¹⁴. כשאנו מאחלים זה לזה "שנה טובה", "גמר חתימה טובה" ושאר איחולים, בזה לבד אנו זוכים לברכות מפי ה'. כמובן, צריך לקיים את כל תרי"ג המצוות, אבל דבר אחד שקל מאד לקיים אותו - לברך יהודים! הרי הקב"ה מתנהג עם בריותיו במדה כנגד מדה. ממילא, מי שמברך יהודים, גם הוא עצמו מתברך מפי ה'.

מתנת התשובה

אבל יש עוד עצה חשובה מאד, וגם פשוטה, איך לזכות ביום הדין. והיא - לעשות תשובה. עצה זו, "לא בְּשִׁמְיִם הוּא... וְלֹא מֵעֵבֶר לִיָּם הוּא..." אלא "קְרוֹב אֱלֹהֵי הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"¹⁵ (דברים ל, יב-יד), כפי שקראנו בתורה לא מזמן. התשובה היא מתנה נפלאה שנתן לנו הבורא, וחסד גדול שעשה עמנו ה', שמי שחטא - לא הולך לאיבוד, אלא יכול לעשות תשובה ולהתקרב בחזרה אל ה'. במקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין (ברכות לה, ב). גם אם אדם נכשל בדברים חמורים, ואפילו חמורים מאד, כל עוד הוא חי, יש אפשרות לתקן, ולהגיע לדרגות הכי עליונות ע"י תשובה.

יש גם זמנים המסוגלים לתשובה: "הִרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ, קְרָאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב" (ישעיהו נה, ו) - אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים (ר"ה יח, א) וזהם כוללים, כמובן, גם את ר"ה ויוה"כ עצמם] - שבהם קל יותר להשיג את הקב"ה בבחינת "טוב וְסֶלַח" (תהלים פו, ה) ולשוב בתשובה¹⁶.

חידוש גדול כתב המאירי, שממנו רואים עד כמה גדולה היא מתנת התשובה. חז"ל אומרים, שארבעה חילוקי כפרה יש: "עבר

1. פרשת השבוע - האינו. לרעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת האינו: "הָבו גְדֹל לְאֵלֵינוּ" (דברים לב, ג) ⇔ "עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם, נא). [קשר ניגודי].

קשר נוסף: "אֵל אֲמֹנָה וְאֵין עֹלָם צַדִּיק וְיִשָּׁר הוּא" (שם, ד) ⇔ "עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי" (שם, נא). [קשר ניגודי].

קשר נוסף: "כִּי כָל דְרָכָיו מִשְׁפָּט" (שם, ד) ⇔ "וַיִּמַּת בְּהָר אֲשֶׁר אֵתָה עֲלֶיהָ שְׁמָה... עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי" (שם, נ-נא).

קשר נוסף: "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמָרֵי פִי" (שם, א) ⇔ "כִּי מִנְגִד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תְבוּא" (שם, נב).

2. "כי כשהאדם חוטא, אין בחינתו בחינת אדם... ונעשה בהמה... לזה יביא דוגמת החוטא, שהוא בהמה" ("אור החיים" ויקרא ט, ח).

3. והרד"ל (במאמר "קדמות ספר הזוהר" ענף חמישי אות ד' ד"ה כי הנה) כתב לתרין, "שלא הוצרך הדבר כי אם שיזכירנו תמיד המגיד על זה, ויקבל הרב ב"י על עצמו הדבר למסור נפשו כשיבוא לידו בקרוב, ובזה יצא ידי חובת הכונה של המגיד, או שהיה בזה טעם אחר שלא נתקיים". [והביאור הראשון שכתב הרד"ל הוא כעין דברי החת"ס שתיירן את השאלה, איך יתכן שה' אמר לאברהם "קח נא את בנך... והעלהו ל' ע"ה", בעוד שהקב"ה כלל לא התכוין לזה שיצחק יהיה נקרב לעולה. והרי אין דרכו של הקב"ה לדבר שקרים ח"ו. ותיירן, כי "אדם הנותן נפשו לשחיטה והקטרה - הרי נפשו כולה כליל להשי"ת" [גם בלי שחיטה והקטרה בפועל], כי בחיים חירותו נדבק להשי"ת ע"י מחשבתו... וא"כ, היינו וְהִעֲלֵהוּ לְעֹלָה, והרי הִעֲלֵהוּ, והיה עוֹלָה! וכו"מ העלים הקב"ה מחשבה זו מאברהם ויצחק א"פ שהיו חכמים גדולים, כי לולא שהעלים מהם סברא זו, לא היה מסירת נפש שלמה, כי ידע שלא ימות, על כן לא הבינו תוכן הדבר עד אחר מעשה" (שו"ת חת"ס אור"ח ח"א סי' ר"ח ד"ה והנה כשאמר). הרי מבואר בחת"ס, שקבלה והסכמה אמיתית של אדם למות על קידוש השם - כמוה כמסירת נפש ממש, ואפשר להגיע ע"י קבלה כזו לאותן התוצאות כמו מי שמסר נפשו על קידוש השם בפועל ממש].

וע"י תירוצים נוספים לאי התקיימות דברי המגיד במאמר מיוחד בענין זה שנתפרסם בקובץ "אסופות" (ח' - ניסן תש"ע).

4. כי "בכל אתר דכתיב ויהי' - איהו צער" (זוהר ח"ג רלא, א). כי תיבת "ויהי" מורכבת משתי תיבות, "ויהי" "היי", שהן לשונות של צער (עי' חזקאל ב, י). ולכן גם "ויהי היום - יומא דאית ביה צער, ודא הוא ראש השנה, יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא" (זוהר ח"ג רלא, א).

5. וב"שם משואל" (ר"ה עמ' מ"ב, ד"ה בענין ור"ה ויש לומר) ביאר ע"פ יסוד זה את תקנת רבי אבהו לתקוע תשר"ת תש"ת ותר"ת גם יחד (ר"ה

לד, א), וכפי שבאר רב האי גאון (הובא ברא"ש ר"ה פ"ד סי' י'), שמעיקר הדין היה אפשר לצאת בכל אחד מאופנים אלו בפני עצמו - תשר"ת, תש"ת, או תר"ת - אלא שרצה רבי אבהו לאתקד את המנהגים, שיהיו כל ישראל תוקעים באופן שווה, ולא יראה הדבר כאילו יש כאן מחלוקת. ובאר ה"ש משמואל", שעומק הכוונה בזה היה, שלא יראה כאילו מנהג אחד הוא עיקר, והאחרים - כפורשים מן הציבור, ומחמת הטעם שנתבאר בוהר. 6. ועי' גם ח"י אגרות למהר"ל (סוטה יג, ב ד"ה מפני שהנהיג עצמו ברבנות).

7. ומה שהנביא מְכַרְּהָ אַח"כ: "למועד הזה כעת חזיה אַתְּ חֶבְרֹתָ בֵּן" (מ"ב ד, טז) - זו היתה רק ברכה שהאציל עליה, או נבואה שניתנה לו באותו רגע מן השמים לברכה כן. אך לא היתה כאן תפלה ופניה מצדו של אלישע אל הקב"ה.

8. יש מי שדקדק ואמר, שלכן אמרו בוהר (וזהו חדש צו, ג), שהמתפלל בר"ה על עניניו הפרטיים הוא בבחינת "כלבין דאמריין ה ב ה ב" (ב' פעמים "הב"), כי זהו דוקא במי שמתפלל למו תרות, ומבקש עוד ועוד בלי גבול ("הב, הב"), גם מה שלא נצרך לו לעניני שמים. אבל כשמתפלל רק על צרכיו ההכרחיים, זהו כבר צורך שמים, והיא תפלה הגונה.

9. ולפי"ז יש ליישב איך התפללה חנה על בן בר"ה. די"ל שכונתה לא היתה לתועלת פרטית, מחמת שהתאונה ללדת בנים ולהיות אֵם, אלא לכבוד שמים, להעמיד תולדות עובדי ה', שילמדו תורה ויקיימו מצוות ויקדשו שם שמים. והוכיחה דבר זה במה שנדרה נדר ואמרה לה': "אם יראה תְּרָאָה בְּעֵינֵי אֲמֹתָךְ, וְזִכְרֹתַי וְלֹא תִשָּׁפַח אֶת אֲמֹתָךְ, וְנִתְּתָה לְאֲמֹתָךְ וְרַע אֲנִישִׁים - וְנִתְּתִי לָהֶן כָּל יְמֵי חַיֵּי" (שמו"א א, יא). היא לא תשמור את הבן לעצמה, אלא תמסור אותו לה', כי לא עבור עצמה היא מבקשת בן, אלא לכבוד שמים. ומה שהשונמית לא בקשה על עצמה בר"ה באופן זה - אולי לא סמכא דעתה שכונתה נקיה לגמרי מנגיעות אישיות. משא"כ חנה, שהיתה נביאה (מגילה יד, א) - סמכא דעתה שמכוונת רק לשם שמים].

9. ויש שבארו את ענין הסימנים כך: הנה כל תפלה צריכה להיות בלחש, כדילפי' מחנה דכתיב בה "וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע" (ברכות לא, א). והטעם בזה, כדי שתהא משומרת מן החיצונים, שבהם כתיב "קְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל" (מל"א יח, כז), כי בית הסתרים אינו מקבל טומאה, ואין להם שליטה אלא במה שבגלוי. ובראש השנה שהוא זמן קטרוג צריך שימור ביותר, ולכן ביום זה התפלה היא בשופר, שהיא השמעת קול בלא דיבור כלל, והיא כעין תפלה ללא מילים שתעמוד לנו זכות עקדת יצחק. [ועי' רש"י (ר"ה כו, ב ד"ה כמה) ותוס' (שם ד"ה של יעל) שכתבו דשופר של ר"ה בא לתפלה ולהזכיר העקדה; ומשום מילתא דתפלה דפתיך ביה, נחלקו התנאים אי שופר פשוט עדיף או שופר כפוף עדיף, ע"ש. ולכן תקנו הז"ל לתקוע על סדר התפלה, כי גם התקיעה היא תפלה - ללא מילים - וצ'רפואה אל התפלה הנאמרת בפה. ועי' ר"ן (ר"ה ו: מדפי הרי"ף) דבירושלמי יהיב סימנא להא דאם הפכו ותקע בצד הרחב לא יצא, מדכתיב מן המצר קראתי י-ה, והיינו כנ"ל, שיש בתקיעה בחינה של "קראתי י-ה". ובשליט גבורים (ט: מדפי הרי"ף בסוף העמוד) תירץ, למה אין איסור כל תוסיף במה שאנו תוקעים יותר ממה שאנו חייבים, כי "המרבה בתקיעות אינו אלא כמרבה בתפילה", ואין איסור בריבוי תפילה. זהו גם הביאור בלשון חתימת ברכת שופרות, "כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה וכו', ברוך שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים". דקשה לכאורה, מה פירוש הדבר שהקב"ה "שומע" ו"מאזין" לקול השופר, ומה שייך לשמוע קול תרועת עמו ישראל "ברחמים". אלא שתרועות השופר הם סוג של תפלה, ולפי"ז מובנים כל הלשונות הללו].

וזהו גם ענין הסימנים, דסימן הוא דבר שהוא למעלה מן הדיבור (שגם מי שאינו יכול לדבר, או שאין חבירו מבין לשונו, יכול לגלות רצונו ע"י סימנים שעושה בידיו או בראשו), וע"י עשיית הסימנים אנו מרמזים לקב"ה על בקשותינו, שיקרתו שונאינו ושירבו זכויותינו וכו', והכל ללא מילים, רק בסימנים. וזהו שאמרו "סימנא מילתא" (כריתות ו, א); היינו - במקום מילים (עי' "בני יששכר", מאמרי חודש תשרי, מאמר ב' אות י').

ונמצא גם לפי פירוש זה, שאכילת הסימנים היא סוג של תפלה, ועיקר כחם הוא בבחינת התפלל המרומות בהם, ולא בעצם אכילתם.

10. על פי זה תירץ השל"ה מה שקשה, "כי לשון רוביא מורה על יָרְפוּ, אבל איך נרמז שם שזכויותינו יָרְפוּ, דלמא זכויות דעלמא? וכן בְּכַרְתִּי יכרתו שונאינו, איך נרמז שם שונאינו, דלמא ח"ו להפך? אלא הענין הוא, שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה" (של"ה מסכת ראש השנה, נר מצוה עמוד הדין, דף ע' טור א' בדפוסים הראשונים ד"ה ז'ל הטור).

11. לכן, בפסליחות (לפי מנהג בני אשכנז) מקדימים לומר "א-ל ארך אפים" קודם "א-ל מלך יושב על כסא רחמים". כי מידת הרחמים יסודה במידת ארך אפים; דמשום שה' מאריך אף, לכן הוא מרחם שלא להעניש מיד, אלא ממתין לחוטא שיעשה תשובה, (ואם לא יעשה תשובה - יענישו לבסוף). אבל סתם רחמים - ליכא, דזהו כבר בכלל "כל האומר הקב"ה ותרן" וכו'.

12. ועי' בהקדמת רבינו נסים גאון לש"ס (ד"ה והואיל - במהדורת "עוז והדר"), שביאר למה לא ברא אותנו הקב"ה מיד באותו עולם שכולו טוב וכולו ארוך, אלא בראנו בעולם הזה לעבדו וליגע בתלמוד תורתו ולטרוח בעשית מצוותיו. וביאר, שהסיבה לזה היא, "כי כל טוב שמקבלו האדם בתורת שחר ובתורת ראוי ובתורת פרעון חוב, הוא יפה ומשובח ועדיף ומהודר מן הטוב שהוא מקבלו בתורת צדקה וגמילות חסד", ע"ש.

13. וטעם גירסא זו הוא, שהרי מצינו ש"עון" הוא לשון מזיד, ו"פֶּשַׁע" משמעותו מְרֵד, שהוא חמור מעון (יומא לו, ב). גם לשון "נושא" משמעו שהוא מרגיש ומתערעע על הדבר, אלא שבכל זאת הוא סובל אותו, ואילו "עובר" משמעו שאינו מרגיש בו כלל, וכאילו "עובר" לידו ואינו מרגיש בו. ולפי זה יתפרש המאמר כך: "למי נושא עון - למי שעובר על פשע". כלומר, אם האדם יעבור וימחול ולא ירגיש כלל את העלבון, גם אם חברו פשע ומרד נגדו להכעיסו - אז יהיה שכרו, שגם הקב"ה יסבול ולא יעניש אותו, אם יעשה נגדו איזה עון של מזיד, ולא במרד. וזה קשה, שהרי לפ"ז נמצא שהקב"ה מודד לאדם זה במדה פחותה ממה שמרד אותו אדם לחברו. ולכן גורס הגר"א להפך: למי עובר על פשע - למי שנושא עון. היינו, דמי שהוא נושא וסובל את חברו שחטא וְעָוָה נגדו בלי מרד, שכרו יהיה, שגם אם יפול ח"ו ביד יצרו וימרוד פעם נגד ה', בכל זאת יעבור לו הקב"ה על פשעו לגמרי. כי מידת טובו ית' מרובה ממידת טובו של בשר ודם.

ועי' בביאור הגר"א על משלי (יט, יא), שכתב, שמדה זו - להיות מעביר על מידותיו, ולמחול לחבירו על מה שפשע נגדו - "זהו המעולה בכל המידות הטובות"!

14. עי' תוס' (חולין מט, א ד"ה ואברכה) ומשנ"ב (סי' ר"א ס"ק י"ד).

15. לדעת הרמב"ן (דברים ל, יא) הכוונה בפסוקים אלו היא למעשה התשובה. אבל רש"י פירש שהכוונה היא ללימוד התורה. וכן דעת הרמב"ם, שכתב בהקדמתו לפירוש המשנה: "כבר הודיענו על פי ה' שלא תבוא מאת ה' שום תורה זולת זו, והוא אמרו: לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה וכו', ולא מעבר לים היא [וכו'], כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך. ואמרו בפיך ובלבבך, ר"ל המקראות הסדורות בפה, או הדינים הנלמדים בדרך העיון שהוא מכלל הכוחות הנמשכים מן הלב.

16. כמבואר בגמרא (ר"ה יח, א), שרק בימים אלו יכול היחיד לקרוע בתפלה גזר דין שנחתם עליו. [אבל ציבור יכולים לעשות כן בכל ימות

השנה].